

Kalábková, Pavlína

**Sídlíště lengyelské kultury v Kostelci na Hané. Vypovídací možnosti
dochovaného materiálu**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. M, Řada archeologická.
2005-2006, vol. 54-55, iss. M10-11, pp. [43]-64

ISBN 978-80-210-4282-7

ISSN 1211-6327

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/113745>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PAVLÍNA KALÁBKOVÁ

SÍDLIŠTĚ LENGYELSKÉ KULTURY V KOSTELCI NA HANÉ. VYPOVÍDACÍ MOŽNOSTI DOCHOVANÉHO MATERIÁLU

Úvod

Soubor lengyelských nálezů z Kostelce na Hané vystupuje v odborné literatuře jako klíčový materiál pro poznání mladšího stupně kultury lidu s moravskou malovanou keramikou na Moravě (PODBORSKÝ 1970; KOŠTUŘÍK 1973; PODBORSKÝ 1993, 118–143; ČIŽMÁŘ – PAVÚK – PROCHÁZKOVÁ – ŠMÍD 2004, 209). I když první nálezy byly z této lokality získány již před sto lety, opakovaně jsou publikovány pouze některé z nich (KOŠTUŘÍK 1973, Taf. 9:1, 6, 27; PODBORSKÝ 1985, 47) a celý soubor nebyl dosud řádně vyhodnocen. V rámci své doktorské práce věnující se lengyelskému osídlení střední Moravy jsem se rozhodla tento nedostatek odstranit a materiálem z Kostelce na Hané se zabývat podrobně. Následující příspěvek je tedy úvodní částí tohoto komplexního zpracování a poukazuje na vypovídací možnosti dochovaného materiálu.

Historie výzkumů

První zmínky o lengyelských nálezech na katastru Kostelce na Hané spadají k roku 1907. Sám prostor je však archeologicky podchycen již na konci 19. století F. Faktorem a následně pak I. L. Červinkou (ŠMÍD 2005, 59). V roce 1903 zde zahájil své výzkumy A. Gottwald a především jeho zásluhou se tato lokalita dostala do povědomí širší badatelské veřejnosti.

Podnětem se mu staly náhodné nálezy hrobů kultur lužických popelnicových polí v poloze Za branou. Již v roce 1907 se zde kromě popelnicových hrobů zmiňuje i o nálezech lengyelských, přesněji o nálezu kulturní vrstvy a sídlištních jam s lengyelskou keramikou a kamennými nástroji (GOTTWALD 1907, 48). Druhá a snad nejdůležitější kostelecká lokalita začala být A. Gottwaldem sledována v roce 1908. Byla jí tzv. Rolnická cihelna – hliník na severozápadním okraji dnešního města. V průběhu asi dvaceti let zde zachránil obsah mnoha lengyelských objektů. Velice důležité byly objevy zejména z let 1924–1932, kdy se získalo nej-

větších množství dnes dochovaného materiálu. Kromě Gottwalda a jeho místních spolupracovníků z řad kosteleckých občanů se na výzkumu Rolnické cihelny podíleli i další regionální „archeologové“ K. Dobeš a K. Loniček (GOTTWALD 1924, 22; 1931, 22; 1932, 7–8). Další Gottwaldovou lokalitou jsou Prostřední pololány, kde při výzkumu žárového pohřebiště z mladší doby římské v letech 1924–1931 zjistil i pozůstatky lengyelské kulturní vrstvy (GOTTWALD 1931, 22). K výčtu kosteleckých lokalit poprvé publikovaných A. Gottwaldem patří i naleziště Srážka, Záhumení a Trněnka (GOTTWALD 1930; 1931, 22–23). Po ukončení Gottwaldovy aktivní archeologické činnosti v roce 1933 na dlouhou dobu končí i objevy v Kostelci na Hané. Nové nálezy a poznatky jsou získány až v 70. letech 20. století u příležitosti drobných záchranných akcí Muzea Prostějovska v Prostějově prováděné M. Šmídem. V roce 1976 prozkoumal v tehdy již bývalé Rolnické cihelně část hliníku kultury lidu s moravskou malovanou keramikou (ŠMÍD 1978, 20) a byly zjištěny i nálezy jordanovské keramiky na stavbě mateřské školy na lokalitě Trněnka (PRUDKÁ 1978, 23). V tomto období vznikla i velmi důležitá práce k identifikaci kosteleckých lokalit z pera A. Šrota – Místopis archeologických tratí okresu Prostějov (ŠROT 1975, 67, lokality č. 270–284). Sedmdesátá léta jsou také počátkem objevování se kosteleckých nálezů v chronologiích kultury lidu s moravskou malovanou keramikou (PODBORSKÝ 1970; KOŠTUŘÍK 1973).

Další poznatky jsou pak získány povrchovými sběry a záchrannými archeologickými výzkumy v 90. letech 20. století. Na jejich základě M. Šmíd identifikuje jak nové lokality – Niva (ŠMÍD 1991a), Za cihelnou (ŠMÍD 1997a) a K Čelechovicím (ŠMÍD 1997a), tak i ověřuje lokality zjištěné Gottwaldem – Prostřední pololány (ŠMÍD 1997a; 1999a), Rolnická cihelna (ŠMÍD 1997a; 1999a), Za branou (ŠMÍD 1997a) a Trněnka (ČIŽMÁŘ 2000, 170–171). Drobné ověřovací povrchové sběry na sklonku 90. let pak zde prováděli i M. Kalábek (PROCHÁZKOVÁ 1998) a P. Fojtík (PROCHÁZKOVÁ 1999a). Prozatím posledním příspěvkem k poznání lengyelské kultury na katastru Kostelce na Hané je souborná práce M. Šmída o jeho pravěkém a raně historickém osídlení se soupisem lokalit (ŠMÍD 2005, 58–99).

Dosud identifikované lengyelské lokality na katastru Kostelce na Hané (obr. 1)

1. Kostelec na Hané – Niva, poloha A

Lokalizace:

K jihovýchodu exponované svahy kóty 343 na severozápadním okraji katastru, severně silnice do Hluchova, 3,75 km SZ kostela, nadmořská výška 330 m, ZM ČR 1:10000, 24–24–01, 115 mm od Z s.č., 300 mm od J s.č.

Historie výzkumu:

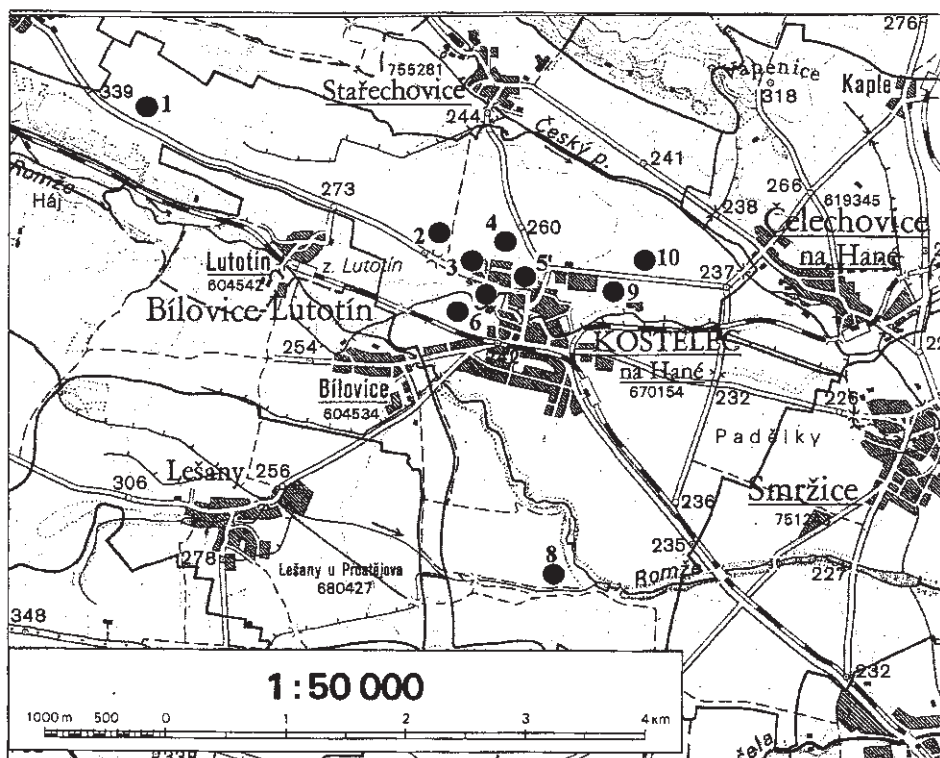
Objevena při povrchových sběrech M. Šmída kolem kóty 343 m. Nalezeny zlomky keramiky a jeden zlomek broušené industrie. M. Šmíd je datuje do mladšího stupně MMK.

Literatura:

Šmíd 1991a; 2005, 70–71

Uloženo:

Muzeum Prostějovska v Prostějově – př. č. 24/93, kat.č. D 262, inv.č. 087030–087043

Obr. 1. Mapa s vyznačenými lokalitami na katastru Kostelce na Hané (1 – Niva, 2 – Prostřední pololány, 3 – Rolnická cihelna, 4 – Za cihelnou, 5 – Záhumení, 6 – Srážka, 7 – Za branou, 8 – Přední díly, 9 – Trněnka, 10 – K Čelechovicím).

2. Kostelec na Hané – Prostřední pololány

Lokalizace:

Severozápadně od Kostelce, severně od silnice do Hluchova, k jihu obrácená strana návrší, nadmořská výška 260–262 m, ZM ČR 1:10000, 24–24–01, 357 mm od Z s.č., 204 mm od J.s.č. Podle J. Šrota je lokalita umístěná na svahu téměř všech polí od bývalého hliníku až k mostu u silnice do Hluchova, kde končí na poli (Pírkově poli) a z části zabírá plochu pohřebiště z doby římské.

Historie výzkumu:

Při výzkumu pohřebiště z doby římské A. Gottwald zjistil i velmi chudou kulturní vrstvu s nálezy lengyelské keramiky, štípané a broušené industrie. V polovině 90. let 20. století zde pak prováděl ověřovací povrchové sběry M. Kalábek a získal při nich kolekci keramických zlomků MMK. V roce 1995 při záchranném archeologickém výzkumu na stavbě Vodovodu Pomoraví zde M. Šmíd v místě budoucí zrychlovací stanice prozkoumal mimo jiné i jeden sídlištní objekt MMK a v roce 1997 pak při záchranném archeologickém výzkumu na stavbě rozvodu optického kabelu Olomouc – Vyškov prozkoumal další rozsáhlý sídlištní objekt této kultury. Z obou záchranných výzkumů byla získána reprezentativní kolekce zlomků keramických nádob, textilní keramiky (přesleny a závaží), štípané a broušené industrie (drtidlo a brousek), malakofauny, barviva, mazanice a zvířecích kostí. M. Šmíd nálezy datoval do mladšího stupně MMK. Ve své poslední práci nálezy z této lokality ztotožňuje s lokalitou Rolnická cihelna a jako samostatnou lengyelskou lokalitu ji už neuvádí.

Literatura:

Gottwald 1930a, 4–5; 1930b, 9; 1931, 22; 1932, 7–8; Šrot 1975, 67; Procházková 1998; Šmíd 1997a; 1999a, 209–210; Čižmář ed. 2000, 170–171; Šmíd 2005, 72–73.

Uloženo:

Gottwaldovy nálezy (identifikována pouze část) – Vlastivědné muzeum v Olomouci, př.č. 240/64, inv.č. A 52802–52803; 53328–52329, evidence Gottwaldovy sbírky G 1019–1022

Kalábkovy sběry – Muzeum Prostějovska v Prostějově, př.č. 34/98 – inv.č. 93817–93843

Šmídovy výzkumy – Muzeum Prostějovska v Prostějově, př.č. 23/2000, inv.č. 140426–140598; př.č. 27/2000 – inv.č. 141327–141416.

3. Kostelec na Hané – Rolnická cihelna*Lokalizace:*

Severozápad města, prostor mezi polními tratěmi Za humny na východě a Předními pololány na západě, k jihu obrácená strana návrší signovaného kótou 269 m – Grety; plochu s největší hustotou nálezů vymezují vrstevnice nadmořské výšky 254 – 264 m; ZM ČR 1:10000, 24–24–01, 400 mm od Z s.č. a 185 od J s. č.

Na tuto lokalitu bezprostředně navazují lokality Prostřední pololány, Za cihelnou a Záhumní.

Historie výzkumu:

První nálezy z této lokality mají spadat již na počátek 20. století. Podle Šmída zde A. Gottwald zahájil své výzkumy po r. 1908. O jejich průběhu máme však jen kusé zprávy. Například v roce 1924 byl ve východní části cihelny těžen prostor o délce 12 m a hloubce 1,7 m, v němž pouze uprostřed mezi opálenými kameny byly nalezeny zlomky z hrubých nádob, rohatá ucha, závaží, vrchní část mlatu a pazourky. Nebo že v letech 1924 – 1930 byly odkryté jámy obsahující zlomky červeno-bíle malované keramiky, zlomky s plastickými výčnělky, amforu, misky, nezdobenou nádobku, baňatou zásobnici se svislým hrdlem a plochými výčnělky, pazourkové nožičky a škrabadla, sekery, tyl sekeromlatu, malý navrtaný sekeromlat vyrobený ze špice kopytovitého klínu, kostěná šidla, zlomky plastik, nízká válcovitá závaží, hliněný čípek v podobě dvojitého kužele, tuhové kolečko a části třecích kamenů. V roce 1931 je navíc zmiňován nález červeně a bíle malovaného zoomorfního držadla pokličky, ženské plastiky a nevypálené hliněné placky. V roce 1932 pak je publikována zmínka, že při skopávání veliké jámy v cihelně byla K. Loníčkem nalezena miska na nožce, tenkostěnná nádoba s bílou malbou na červeném podkladě, kostěné nástroje se „záhadnými kusy zhotovené z holeních kostí krávy“. V této době zde zřejmě získal materiál z cihelny i K. Dobeš. V archivu Vlastivědného muzea v Olomouci je uložen jeho nálezový denník se zprávami, že v roce 1927 mu A. Gottwald daroval tabulku s lengyelskými střepy, z nichž tři jsou malované a že v roce 1933 upravil z prokopané jámy a z dřívějších sběrů tři tabulky ukázkových střepů (i malovaných) a jednu tabulku se stem kusů zlomků pazourkových nástrojů. V roce 1976 zachránil M. Šmíd obsah sídlištního objektu MMK po zřícení SZ stěny hliníku. Poprvé máme k dispozici podrobnější nálezovou zprávu (kresebnou dokumentaci a popis objektu) a zachoval se i celý nálezový soubor.

Literatura:

Červinka 1908, 83; Gottwald 1924, 22; 1930a, 5; 1930b, 9–10; 1931, 22; 1932, 7–8; Šrot 1975, 67; Šmíd 1978, 20; 1997; 1999, 209–210; Čižmář 2000, 170–171; Šmíd 2005, 74–75

Uloženo:

Gottwaldovy výzkumy – Vlastivědné muzeum v Olomouci, př.č. 240/64; A 52791–52793, 52326–52327, evidence Gottwaldovy sbírky 1003–1009 (plus zřejmě další materiál pouze obecně označen jako Kostelec z řady inv. čísel A 52694–52751, 52816–52985, 52789, A 53014–53015, 53094, 53097–53104, 53148–53149, 53308–53311, 53315–53317, 53330–53364, 53365–53421, 53458–53528; evidence Gottwaldovy sbírky G 870–931, 979–995, 999, 1023–1080, 2051–2214, 2281–2423, 3029–3032, 6610–6614, 7084); Muzeum Prostějovska v Prostějově – kat.č. D 75–77, D117 ??

Dobešovy výzkumy – Vlastivědné muzeum v Olomouci, př.č. 240/64; A 53150 – 53248, 53530–

53623, evidence Dobešovy sbírky D 497–689; P 1278–1297 (zpečtný převod z muzea v Jeseníku)
Šmidovy výzkumy – Muzeum Prostějovska v Prostějově př.č. 22–38/77, kat.č. D 208–224, inv.č.
001228 – 001244.

4. Kostelec na Hané – trať Za cihelnou

Lokalizace:

Leží 0,6 km severozápadně od kostela, poloha vymezená od jihu polní cestou vedoucí ve směru rovnoběžky na rolnickou cihelnu, od západu polní cestou odbočující za obcí ze silnice do Hluchova směrem k severu a od severovýchodu silnicí do Stařechovic. K jihu obrácené svahy návrší Greta. ZM ČR 1:10000, 24–24–01, 425 mm od Z s.č. a 197 mm od J s.č)

Historie výzkumu:

Lokalita zkoumaná při záchranném archeologickém výzkumu ÚAPP Brno na stavbě Vodovodu Pomoraví v letech 1995 – 1996 v roce 1997 na stavbě optického kabelu Olomouc – Vyškov. Byly objeveny čtyři sídlištní objekty kultury lidu s moravskou malovanou keramikou a zaevidovaly se pouze zlomky keramických nádob. Této lokalitě by mohly odpovídat nálezy ve Vlastivědném muzeu v Olomouci signované polohou Ke Gřetání bez udání bližších nálezových okolností objevené A. Gottwaldem.

Literatura:

Šmíd 1997; 1999, 209–210; Čížmář 2000, 170–171; Šmíd 2005, 81–82.

Uloženo:

Vlastivědné muzeum v Olomouci – př.č. 240/64, evidence Gottwaldovy sbírky G 1010–1015 (Ke Gřetání). Muzeum Prostějovska v Prostějově – př.č. 23/2000, inv.č. 140367–140425 (Za cihelnou).

5. Kostelec na Hané – trať Záhumení (nad cihelnou)

Lokalizace:

Severně od intravilánu, k jihu obrácená strana hřbetu mezi Rolnickou cihelnou a ulicí Pod Kosířem (dříve u Panského dvora), prostor ohraničený vrstevnicemi 252–258 m; ZM ČR 1:10000, 24–24–02, 435 mm od Z s.č. a 170 mm od J s.č

Historie výzkumu:

V roce 1922 poblíž chodníku do Stařechovic A. Gottwald prozkoumal dvě jámy s „nepatrným výsledkem“. Jiná jáma obsahovala zlomky keramiky, pazourky, dvě sekery a nízké válcovité závaží, další jáma pak nože, buriny, žluté barvivo, přibroušenou kost a zlomky keramiky s dochovaným červeným a bílým malováním.

Literatura:

Gottwald 1924, 22; 1931, 22; Šrot 1975, 67; Šmíd 2005, 83

Uloženo:

Vlastivědné muzeum v Olomouci – př.č. 240/64, inv.č. A 52691–52693, 52752–52788, 52804–52811, 52986–53002, 53020–53022, 53024–53038, 53105–53147, 53319–53325, 53812–53820, evidence Gottwaldovy sbírky G 867a-869a, 932–978, 2003–2055, 2233–2280
Muzeum Prostějovska v Prostějově D2–4, D69, D120–122, D 159–160, inv. č. 006118–006120, 006184, 006235–006237, 006274–006275.

6. Kostelec na Hané – Srážka

Lokalizace:

Mírný svah za potokem, sousedí s tratí U příkopy. Západně od Kostelce, při úpatí hřbetu jižní mlýnské strouhy, nadmořská výška 246 m, ZM ČR 1:10000, 24–24–01, 380 mm od Z s.č. a 141 mm od J s.č.

Historie výzkumu:

Na této lokalitě A. Gottwald pozoroval tři velké jámy rozorané orbou. Materiál není zmiňován („obsah jejich bude zrovna tak pranepatrný jako v předešlých“ – myšleno U příkopy), protože objekty nebyly zkoumány.

Literatura:

Gottwald 1930a, 9; 1930b, 62; Šrot 1975, 67; Šmíd 2005, 75–76

Uloženo: Materiál nebyl získán.

7. Kostelec na Hané – Za branou*Lokalizace:*

Tato lokalita zabírá větší rozsah a v literatuře se objevuje pod více názvy („Za branou, hliník Za branou, U příkopy – Nepustilovo pole, Pyroldova pole, Štefánikova ulice, zahrady Rozehnalova za domem čp. 295, Kvapilova, Přidalova a Vykopalova za domem čp. 337“). Souhrnně ji lze umístit do dnešní západní části intravilánu města, na svah obrácený k jihu vymezený od severu silnicí do Hluchova a od jihu mlýnským náhonem. Na ZM ČR 1:10000, list 24–24–01 se jedná o širší okolí bodu určeného souřadnicemi s body 390 mm od Z s.č. a 155 mm od J.s.č.

Poloha Za branou s tamějším hliníkem je Gottwaldem lokalizována vlevo od silnice na svah poznenáhlu se sklánějící k mlýnské strouze. Poloha U příkopy je jím pak umístěna na protější stranu Prostředních pololánů a klade sem svůj výzkum na Nepustilově poli a eviduje nálezy i z nedalekého Pyroldova pole. Podle něj má poloha U příkopy také sousedit s polohou Srážka. Jeho lokalizaci polohy U příkopy odpovídá i umístění polohy U příkopy podle M. Šmída, který ji už ztotožňuje s lokalitou Za branou (Šmíd 2005, 80–81).

Historie výzkumu:

Lokalita byla objevena již v roce 1903 v souvislosti s výzkumem pohřebiště popelnicových polí (GOTTWALD 1905, 73–76). O lengyelském osídlení zde však ještě není zmínka. První lengyelské nálezy se objevují asi v r. 1907 (GOTTWALD 1907, 48). Zřejmě tehdy měl A. Gottwald na Kvapilově a Rozehnalově zahradě při výzkumu pohřebiště objevit i lengyelskou kulturní vrstvu, z níž získal zlomky keramiky, mlatu, dřídla („kamenný mlýn“) a hliněné závaží s miskou. I. L. Červinka se pak navíc zde zmiňuje i o nálezech jordanovské keramiky (ČERVINKA 1908, 84). Podle Šmída a jím zjištěné informace z katalogové knihy prostějovského muzea měl A. Gottwald prokopat v těchto místech kromě kulturní vrstvy i lengyelské sídlištní objekty (ŠMÍD 2005, 81), Gottwald se však sám o nich v publikacích nezmiňuje. Sídlištní objekty Gottwaldem bezpečně identifikované a zkoumané byly nalezeny na Vykopalově zahradě za domem čp. 337 (GOTTWALD 1924, 22). Uvádí, že prozkoumal dvě ohniště s nálezy hliněných závaží. Další objekty uvádí k roku 1905 při výzkumu v hliníku Za branou, kde měl prozkoumat lengyelské jámy s „nepatrným obsahem“ s nálezy zlomků keramiky, pazourků a broušené sekery (GOTTWALD 1905, 74). V trati U příkopy na Nepustilově poli pak zřejmě v roce 1930 zjistil dalších několik jam, přičemž zkoumána byla jen jedna z největších („5 m dlouhá“). Byly v ní objeveny zlomky keramiky a část sekery (GOTTWALD 1930a, 9). Na nedalekém Pyroldově poli měla být podle něj povrchovým sběrem získána provrtaná motyka a na silnici měl K. Dobeš nalézt sekery (GOTTWALD 1931, 22). Do polohy U příkopy pak lokalizuje i svůj záchranný výzkum M. Šmíd v letech 1995–1996. Prozkoumal zde sídlištní objekty a s nálezovou zprávou je zachována i jejich podrobná archeologická dokumentace (ŠMÍD 1997a). Šmíd svůj výzkum už ztotožňuje s lokalitou Za branou a jako lengyelskou ji jmenuje v souvislosti s Prostředními pololány a Rolnickou cihelnou a domnívá se, že se jedná o jednu velkou sídlištní lokalitu (ŠMÍD 1997a; 2005, 75).

Literatura:

Gottwald 1905, 73–76; 1907, 48; 1909, 4; 1924, 22; 1930a, 9; 1930b, 4–5; 1931, 22; Červinka 1908, 84; 1941, 23; Šrot 1975, 67; Šmíd 1997a; 2005, 81

Uloženo:

Muzeum Prostějovska v Prostějově:

Gottwaldovy výzkumy a nákupy – kat.č. D 38, inv.č. 006153 (v muzejní evidenci uvedeno jako Za branou, podle obsahu by měl materiál pocházet z Gottwaldem prokopaných jam v hliníku Za branou); kat.č. D70, D73, inv.č. 006188, 006185 (v muzejní evidenci uvedeno jako Za branou; podle obsahu by měl materiál pocházet z Gottwaldem prokopané sídlištní vrstvy na Kvapilově a Rozehnalově zahradě); kat.č. D80, D87, inv.č. 006195, 006202 (Vykopalova zahrada); asi i část materiálu D 117, inv.č. 006232 (v muzejní evidenci uvedeno jako hliník s dovětkem, že materiál pochází z jam a že předměty byly nalezeny na cestě k Lutotínu a nad cihelnou); kat. č. D 119, inv. č. 006234 (Nepustilovo pole); kat.č. D 158, inv.č. 006273 (Kvapilova zahrada)

Šmídův výzkum – př. č. 23/2000 (poloha U příkopy)

Vlastivědné muzeum v Olomouci:

Dobešův sběr – př.č. 240/64, inv.č. A 53529, evidence Dobešovy sbírky D 222 (U příkopy – silnice u Pyroldova pole).

8. Kostelec na Hané – Přední díly (U příkopy?)

Lokalizace:

Lokalizace a existence tohoto osídlení je sporná, protože se ho nepodařilo ověřit opakovanými povrchovými sběry a protože zde dochází ke zmatení v názvu lokality a nelze k němu bezpečně přiřadit dochovaný materiál. Jako U příkopy ji totiž lokalizuje A. Šrot 2,5 km jižně od Kostelce, mezi Romži a Lešanský potok. M. Šmíd ji pak podle toho vymezuje na ZM ČR 1:10000, list 24–24–06, 450 mm od Z s.č. a 302 mm od J.s.č.a dává ji název Přední díly. Poloha U příkopy s prokázáním lengyelským osídlením a dochovaným materiálem je však A. Gottwaldem a M. Šmídem lokalizována jinak – na protější svahy Prostředních pololánů, vedle Srážky do míst lokality Za branou (viz. předchozí).

Historie výzkumu:

O způsobu výzkumu nemáme žádné zprávy, jen víme, že A. Šrot měl z této polohy kolekci lengyelský nálezů a že byla uložena v jeho soukromé sbírce (ŠMÍD 2005, 74). Dnes je tento materiál neznámý. Opakovanými povrchovými sběry se však osídlení této polohy nepodařilo dosud ověřit.

Literatura:

Šrot 1975, 67; Šmíd 2005, 73–74

Uloženo: Sbírkou A. Šrota, dnes neznámý.

9. Kostelec na Hané – Trněnka

Lokalizace:

Jižní svahy východní části Kostelce, jižně od silnice do Čelechovic. Závěr táhlého hřbetu sestupujícího od Hluchova směrem k východu, vytrácejícího se západně od Čelechovic v nivě Českého potoka. M. Šmíd rozděluje lokalitu do tří poloh, je to však rozdělení pouze místopisné – Kozí bradou se mívá dnes již zastavěná západní část Trněnky, od kostela po komunikaci směřující od silnice do Čelechovic k místní čističce odpadních vod (poloha A); Hanákova cihelna (poloha B) je východně od této komunikace směrem k Plachému mlýnu (poloha C); ZM ČR 1:10000, 24–24–02, 0–55 mm od Z.s.č. a 147 mm od J.s.č.

Historie výzkumu:

Lokalitu objevil A. Gottwald a poprvé ji publikuje v roce 1924 (GOTTWALD 1924, 22). Uvádí, že zde sběrem z rozoraných jam získal zlomky keramiky, pazourkové nožičky, hroty, rydla, hladidlo vyrobené ze sekery, části mlatů, celý navrtaný mlat, drtidlo a ploché závaží.

V roce 1976 při výstavbě mateřské školy v poloze Kozí brada provedli pracovníci Muzea Prostějovska v Prostějově záchranný archeologický výzkum. Kromě sídlištních objektů z eneolitu a období popelnicových polí měly být nalezeny sběrem při skrývce i zlomky jordanovské keramiky (PRUDKÁ 1978). V roce 1997 byl v poloze Kozí brada zahájen několikaletý záchranný archeologický výzkum na stavbě nového sídliště rodinných domků a byly při něm mimo jiné prozkoumány i sídlištní objekty

kultury lidu s moravskou malovanou keramikou a jordanovské skupiny (poprvé ŠMÍD 1997b). Další lengyelský sídlištní objekt byl nalezen u Hanákovy cihelny v roce 1997 při záchranném výzkumu Ústavu archeologické památkové péče Brno na stavbě plynovodu (ČIŽMÁŘ 1997). Další materiál je znám z konce 90. let z povrchových sběrů P. Fojtíka (PROCHÁZKOVÁ 1999).

Literatura:

Gottwald 1924, 22; 1931, 23; Šrot 1975, 67; Prudká 1978; Čižmář 1997; Šmíd 1997b; 1999b, 211; Čižmář 2000, 170; Šmíd 2005, 76–79; Procházková 1999a; Čižmář 2000, 168–169; Šmíd 2005, 76–79.

Uloženo:

Muzeum Prostějovska v Prostějově:

Gottwaldův výzkum – kat.č. D118, inv.č. 006233 (Trněnka)

Čižmářův výzkum – př.č. 47/2000, inv.č. 143251–143265 (Hanáková cihelna)

Šmídovy výzkumy – prozatím nepředáno, uložena na ÚAPP Brno, pracoviště Prostějov

Vlastivědné muzeum v Olomouci – př.č. 240/64, inv.č. A 52800–52801, evidence Gottwaldovy sbírky G 1016–1018 (Trněnka).

10. Kostelec na Hané – K Čelechovicím

Lokalizace:

Pole východně od Kostelce, u silnice do Čelechovic. Navazuje na lokalitu Trněnka.

ZM ČR 1:10000, 24–24–02, 60 mm od Z.s.č. a 150 mm od J.s.č.

Historie výzkumů:

Lokalita byla identifikována M. Šmídem na základě nálezů při záchranném archeologickém výzkumu na stavbě Vodovodu Pomoraví v letech 1995–1996 (ŠMÍD 1997a). Jako samostatnou lokalitu ji však již M. Šmíd v roce 2005 neuvádí (Šmíd 2005).

Literatura:

Šmíd 1997a

Uloženo: Muzeum Prostějovska v Prostějově – př.č. 23/2000, inv.č. 140366.

Vstupní informace k analýze dochovaného materiálu

Kostelecký lengyelský materiál je dnes uložen ve sbírkách Muzea Prostějovska v Prostějově (MPP) a Vlastivědného muzea v Olomouci (VMO). Je možné, že se některé nálezy dostaly i do jiných muzeí a institucí jako srovnávací materiál pro dřívější badatelské sbírky – např. J. Skutil v r. 1955 získal pro olomoucké muzeum kolekci nálezů z Rolnické cihelny z muzea v Jeseníku (SKUTIL 1955, 6). Předpokládám, že některé nálezy budou uloženy ještě v Moravském zemském muzeu v Brně a v Národním muzeu v Praze, ale dnes se je už nedaří znovu identifikovat.

Největší soubor nálezů je z původní Gottwaldovy sbírky, která je rozdělena do obou muzeí. Větší, reprezentativnější část je ve Vlastivědném muzeu v Olomouci, menší v Prostějově. V Olomouci jsou zřejmě soustředěny nálezy z Rolnické cihelny a vybrané nálezy z dalších lokalit, v Prostějově je naopak nejucelenější soubor z lokality Za branou a z dalších lokalit opět jen vybrané nálezy. Pro celou Gottwaldovu sbírku je charakteristické, že je značně vytříděna. Jsou dochovány pouze typické nálezy (v keramice jsou to celé či rekonstruované nádoby, plastiky,

zlomky nádob s výzdobou; v kamenné a kostěné industrii pak většinou jen celé nástroje), nejsou k dispozici např. vůbec nezdobené zlomky nádob. Je to způsobeno jednak metodikou výzkumu, kdy byly již při výzkumu vyskartovány „nehezke“ nálezy, a jednak i původním uložením sbírky na papírových či dřevěných tabulkách, ke kterým byly jednotlivé nálezy přidrátkovány (PROCHÁZKOVÁ 2001, 13, obr. 7). Obdobně jsou dochovány i nálezy K. Dobeše, který však na rozdíl od Gottwalda celou svoji sbírku věnoval přímo olomouckému muzeu.

Veškerý materiál objevený po r. 1976 je již ukládán výhradně do prostějovského muzea. Více méně s celými nálezovými soubory je tak možné pracovat až se Šmídovými výzkumy. I když i při nich byla část materiálu vyskartována či nebyla získána (objekty pouze ovzorkovány či z části odtěženy), je možné dochované soubory považovat za nálezové celky (ŠMÍD 1978; 1997a,b; 1999 a,b).

Pro analýzu je tedy k dispozici pouze omezený soubor, který již v počátku nese vstupní chybu. Závěry z analýzy budou tedy pouze orientační, ale předpokládám, že i přesto vystihnou charakter lengyelského osídlení Kostelce.

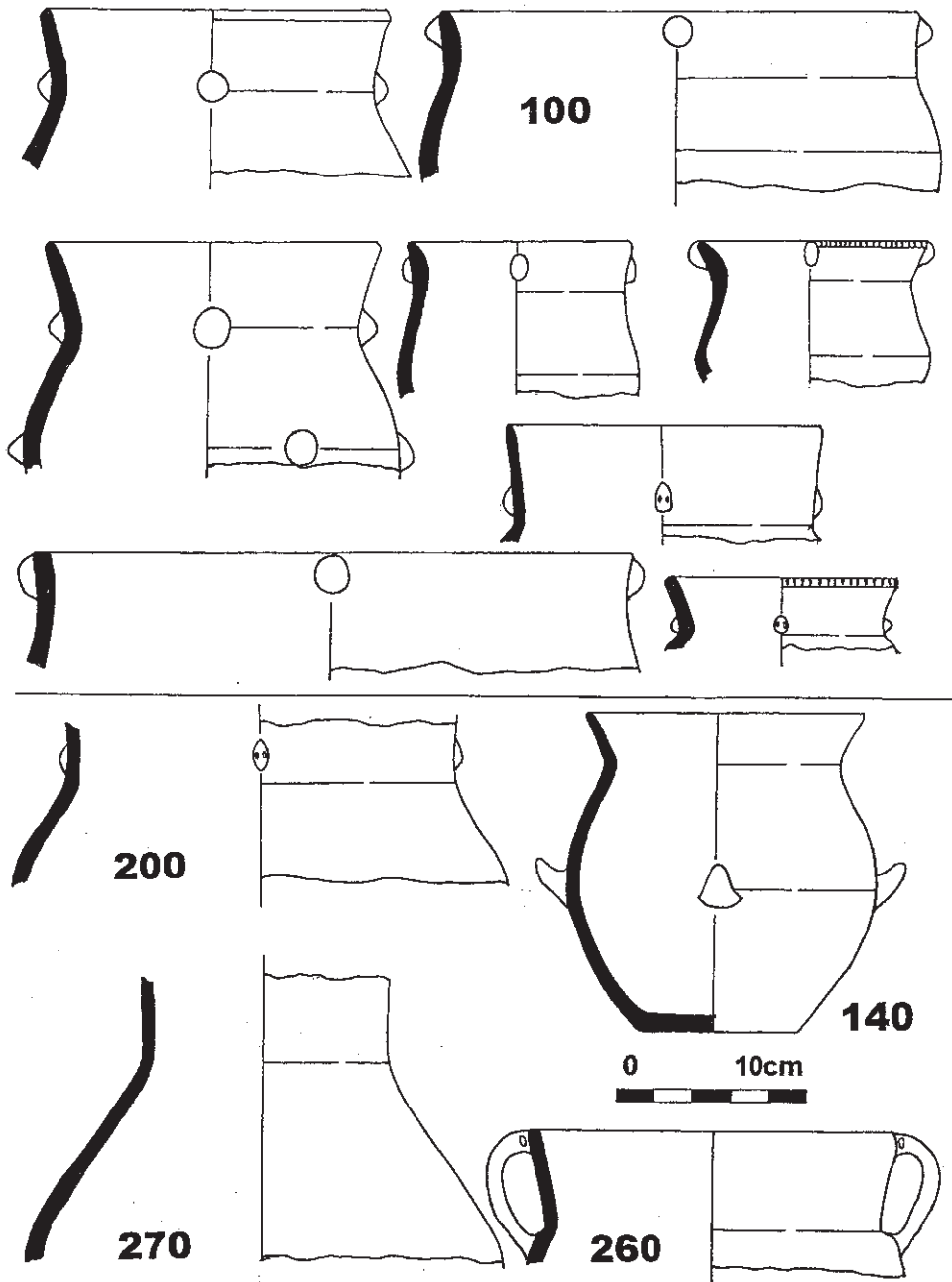
Tab.1. Přehled dochovaného materiálu v obou muzeích (čísla uvádí počty kusů, symboly přítomnosti či nepřítomnosti předmětu).

Muzeum	Keramika	Plastika	Tex. ker	ŠI	BI	KPI	Maz.	Zv. kosti	Malako-fauna	Barvivo
VMO	586	4	157	56	24	50	-	-	-	-
MPP	723	1	9	127	32	4	+	+	+	2

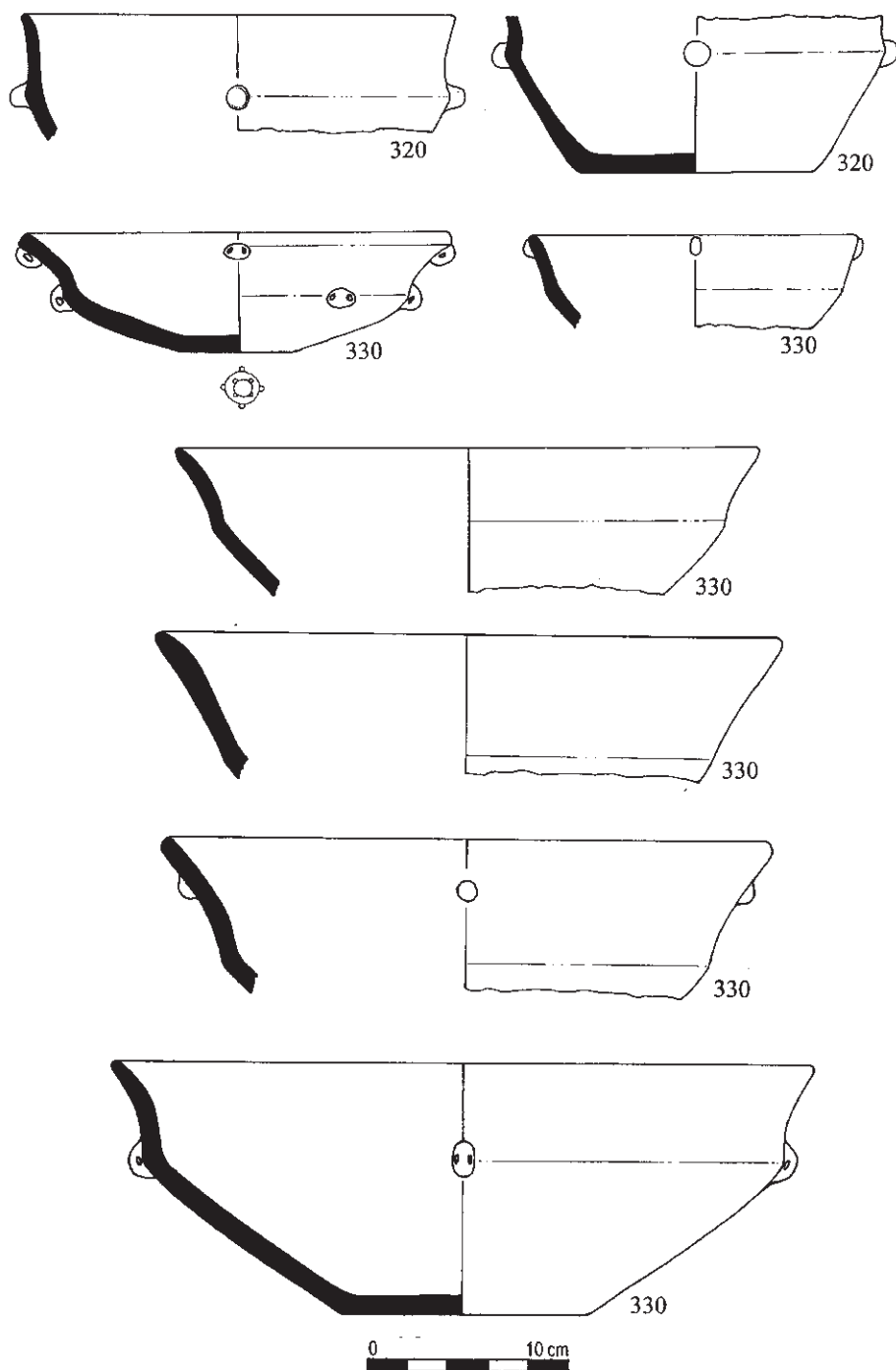
The screenshot shows a Microsoft Access form for recording ceramic artifacts. The title bar reads 'Microsoft Access - [Keramický kód]'. The menu bar includes 'Soubor', 'Úpravy', 'Zobrazit', 'Vzhled', 'Formát', 'Záznamy', 'Nástroje', 'Okno', and 'Nápověda'. The form is divided into several sections:

- Header:** 'Lokalita' (Kostelec na Haně), 'Inventurní číslo' (A 52518), 'Počet kusů' (1), 'Druh objektu' (dropdown), 'Místo uložení' (VMO), 'Počet jedinců' (1), 'Objekt' (dropdown), 'Vrstva/Kontext' (dropdown).
- Left Column:** 'Stupeň dochovalosti' (4), 'Ivan okraje', 'Ivan hrdla', 'Ivan pláči', 'Ivan spodku nádob', 'Ivan dna', 'Ivan nožky', 'Profilace nádob' (2), 'Keramická třída', 'Průměr okraje', 'Průměr nasazení hrdla', 'Průměr výdutě', 'Průměr dna', 'Průměr podstavce', 'Celková výška' (45), 'Celková šířka' (44), 'Tloušťka stěny nádob' (7) vlnitá údaje.
- Middle Column:** 'Druh výzdoby' (4), 'Rozložení vlnitobuné výzdoby', 'Rozložení plastické výzdoby' (4), 'Rozložení malované výzdoby', 'Barva malované výzdoby', 'Rozložení řísování výzdoby', 'Rozložení inkrustace', 'Tvrdość' (4), 'Druh keramické hmoty' (6), 'Příměs keramické hmoty' (10), 'Úprava povrchu vně' (4), 'Úprava povrchu uvnitř' (4), 'Barva vně' (hnědá), 'Barva uvnitř' (hnědá).
- Right Column:** 'Vlnitobuná výzdoba', 'Plastická výzdoba' (53), 'Malovaná výzdoba', 'Řísování výzdoba', 'Datování'.
- Bottom:** 'Záznam: 14 z 293', 'Formátová zobrazení'.

Obr. 2. Ukázka základního formuláře databáze Keramika.

Obr. 3. Dochované tvary keramických tříd hrnce a jiné hrncovité tvary v Kostelci na Hané.

Obr. 4. Dochované tvary keramické třídy mísy v Kostelci na Hané.

K popisu keramiky byl použit jako základ numerický kód moravské malované keramiky (PODBORSKÝ – KAZDOVÁ – KOŠTUŘÍK – WEBER 1977). Kód byl převeden do databázového programu Keramika (PROCHÁZKOVÁ 1999b) a upraven pro potřeby zpracování středomoravského lengyelského materiálu (obr. 2). Na rozdíl od původního kódu byly rozšířeny slovníky jednotlivých položek o nové údaje z kódu eneolitické keramiky (PROCHÁZKOVÁ – VITULA 2001, 61–72) a o nově zjišťované typy a varianty objevené při zpracovávání. Materiál byl kresebně zdokumentován a v budoucnu bude publikován formou samostatného katalogu. Kostecké nekeramické nálezy budou vyhodnoceny příslušnými odborníky (petrografem, osteologem). Prozatím byly pouze kresebně zdokumentovány a popsány dle archeologických standardů (SKLENÁŘ – HARTL 1989; SKLENÁŘ 2000).

Podklady ke zpracování keramického souboru

K analýze keramiky máme k dispozici z Kostelce na Hané více než tisíc jedinců. Jedná se však o vyříděný materiál a většinou i o zlomky nádob, a tak jejich vypovídací hodnota je omezená. Nijak to tento soubor pro zpracování neznehodnocuje, ba naopak, máme alespoň k dispozici velkou skupinu zastoupených typů výzdob a tvarů nádob.

V kosteckém souboru se dosud podařilo identifikovat všechny základní keramické třídy moravské malované keramiky, výjimku tvoří pouze zvláštní typy. Nejpočetnější skupinou jsou mísy (47 %), pak následují hrnce (26 %) a jiné hrncovité tvary (21 %). Zastoupeny jsou však i mísy na nožce, pohárky (4 %), jiné užitkové tvary, plastiky a drobné keramické tvary.

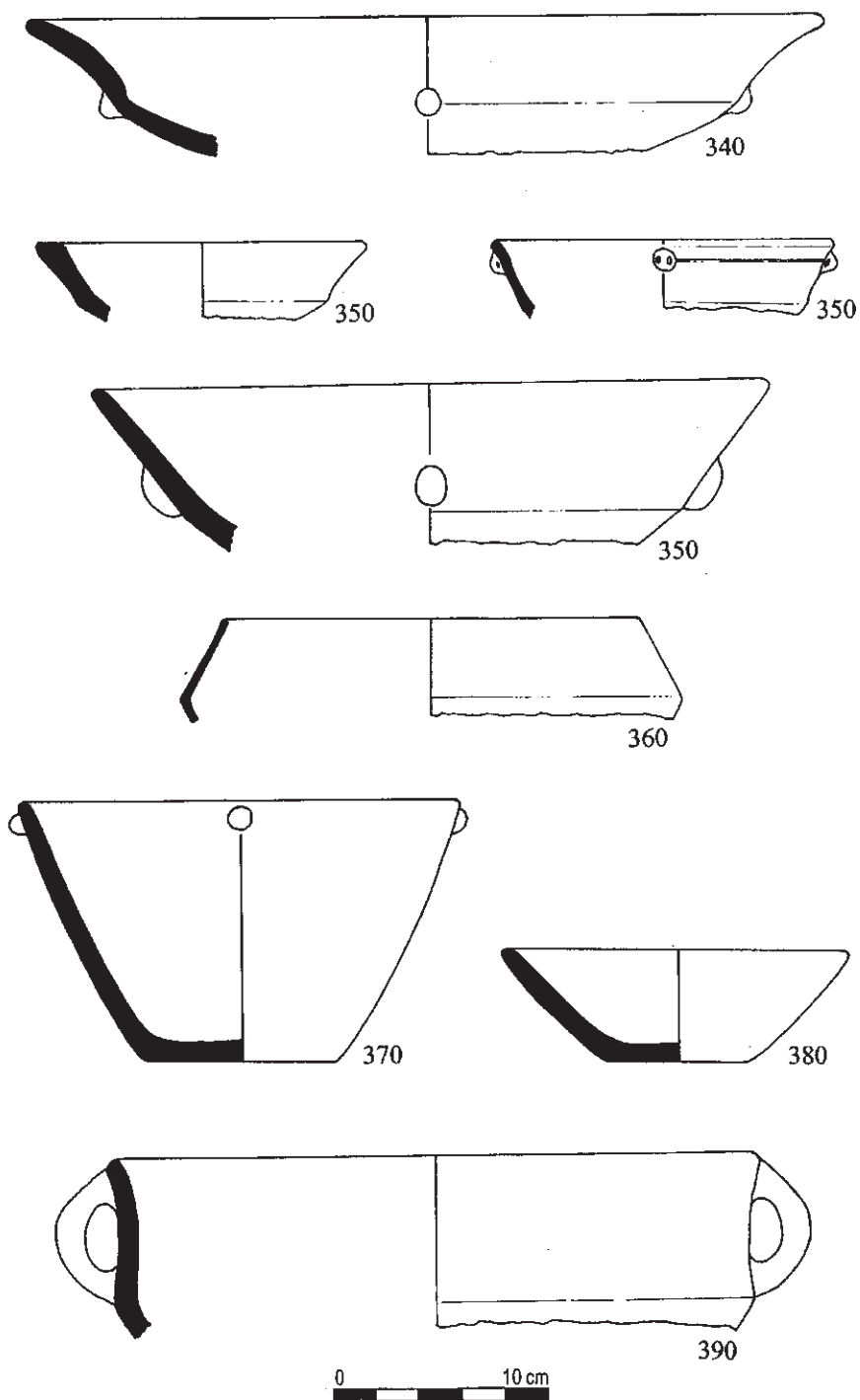
Z hrnců se dochovali většinou jen zlomky z horní poloviny těla, pouze jeden jedinec je po rekonstrukci dochován celý (obr. 3). Díky tomu není možné zařadit hrnce do jednotlivých typů a variant. Pouze celý rekonstruovaný tvar přiřazují k hrncům s oválným tělem (140). Stejná situace je i u jiných hrncovitých tvarů (obr. 3). Blíže se daří rozlišovat pouze putny (230 – dosud rozlišovány pouze na základě dochovaných masivních rohatých uch), amfory (260) a láhve (270). Lepší situace je u mís (obr. 4–5). I když i zde se většinou zachovali horní poloviny nádob, je jejich zařazení alespoň do typů snazší. Nejpočetněji jsou zastoupeny mísy s rozevřenými plecemi (330), objevují se však i mísy se souměrnými plecemi (320), s rozevřenými plecemi a extrémně nízkým spodkem (340), hranaté s kónickým spodkem (350), s dovnitř zataženými plecemi (360), s oblou stěnou (370), kónické (380) a hrncovité (390) mísy. Hůře identifikovatelnou skupinu tvoří mísy na nožce. Kromě několika zcela evidentních jedinců (obr. 6), by sem bylo možné zcela jistě zařadit i některé exempláře ze skupiny mísy. Z několika mála zařazených jedinců této skupiny se tak daří vyčlenit pouze mísy s mírně zvoncovitou (437) a s kónickou (443) nožkou. Variabilnější skupinou, co do dochování jednotlivých typů, jsou pohárky (obr. 6). U nich se podařilo vyčlenit typy s kulovitým tělem (510), s dvojkónickým tělem (530), se spodní výdutí (550)

a vysoký a štíhlý typ (580). Z třídy jiné užitkové tvary byly prozatím identifikovány pouze pokličky (680). Z nich vyniká zoomorfní držadlo pokličky v podobě zvířecího těla se dvěma liščími hlavami (PODBORSKÝ 1985, 136–137, obr. 94). Z třídy plastiky máme k dispozici torza a jednu celou ženskou plastiku. Tato se přiřazuje ke štěpánovickému typu s hrotitou zadní částí (847) a v kódu moravské malované keramiky je použita jako typický příklad (PODBORSKÝ- KAZDOVÁ – KOŠTUŘÍK – WEBER 1977, 120, obr. 24; PODBORSKÝ 1985, 47, 94, 106–107, obr. 52). Zbylé tři plastiky pro jejich zlomkovitost není možné blíže zařadit a snad i proto dosud nebyly publikovány. Poslední zastoupenou třídou jsou drobné keramické tvary (obr. 6). Z nich kromě přeslenů (950) a zavazí tkalcovských stavů (940), které vyčleňují při zpracování samostatně jako textilní keramiku, se mi do této skupiny podařilo zařadit miniaturní nádoby (980) ve formě misek, misek na nožce a pohárků.

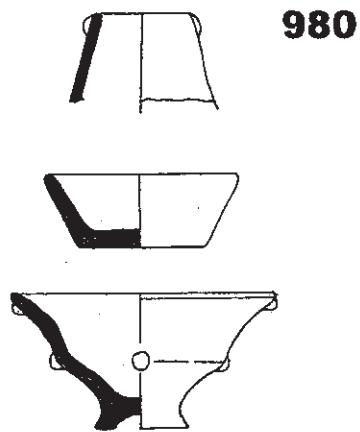
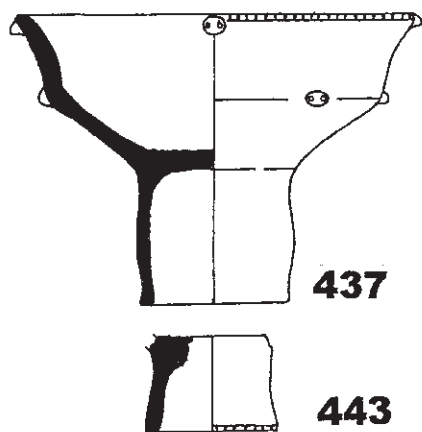
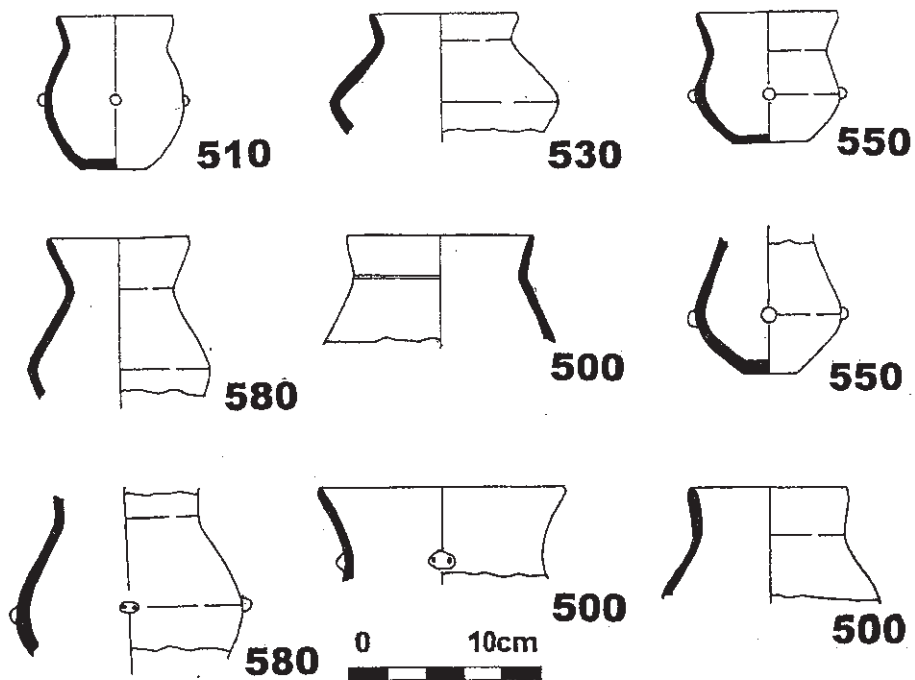
Z výzdob jsou v kosteleckém materiálu zastoupeny všechny základní druhy objevující se na moravské malované keramice – malovaná, vhloubená a plastická výzdoba. Díky předem provedenému výběru se alespoň jeden druh výzdoby objevuje na 90 % dochovaného materiálu. Setkáváme se s ní nejen na zlomcích keramických nádob, ale i na plastikách a přeslenech. Velmi častá je jejich kombinace, a to jak dvoj tak i trojnásobná. Velice charakteristická je např. kombinace vhloubené a plastické výzdoby v podobě přesekávaného okraje a výčnělků či výčnělků a malování. Při zpracovávání kosteleckého materiálu se ukázalo za vhodné některé typy výzdob členit podrobněji než to umožňuje kód moravské malované keramiky. Kód jsem proto rozšířila o nové varianty, např. výčnělek typu soví hlavička (15) má nyní dvanáct variant (15_{01} – 15_{12}).

Malovaná výzdoba je zastoupena v kosteleckém materiálu poměrně často. Objevuje se jak na tenkostěnné keramice (pohárcích a miskách), tak i na nádobách se silnější stěnou (mísách a lahvích) či přímo na hrubostěnných tvarech (putnách). Malování (obr. 7) se objevuje buď ve formě prosté malby (01), plošného nátěru (05) či jejich kombinace prosté malby na monochromním nátěru (08). Nejčastější je však bohužel pouze konstatování, že zde nějaká malovaná výzdoba byla (10 – blíže neidentifikovatelné zbytky malby). Proto i z ornamentálních prvků malby a jejich motivů můžeme identifikovat pouze několik zástupců – z prvků malby je to klikatka (05), pruh (09), jednou dělený pruh (10), dvakrát (11) a vícekrát dělený pruh (12), z motivů pak plošné pruhy – svislé (21_{01}), šikmé (21_{02}), horizontální (22) a jejich kombinace horizontální a svislé (23_{01}) a horizontální a šikmé (23_{02}); a motiv vlnice v podobě klikatky (115). V kosteleckém materiálu se objevuje bílá a červená barva malby, a to buď v kombinaci bílá a červená malba vedle sebe nebo bílá prostá malba na červeném podkladě. Samostatně se objevuje pouze červená barva buď ve formě prosté malby nebo jako plošný nátěr. U většiny nálezů se však poměr barev těžko identifikuje, protože většinou jsou již značně setřelé, a tak i promíchané.

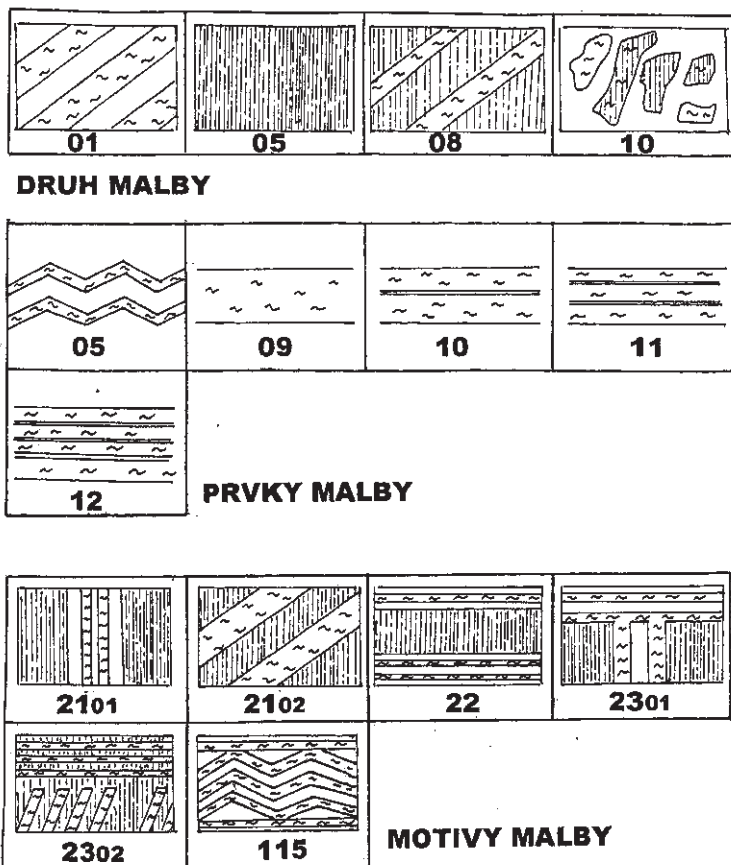
Vhloubená výzdoba (obr. 8) je z 95 % na okrajích nádob. U hrncovitých tvarů bývá i umístována na rozhraní hrdla a plecí (např. jako rýha oddělující obě části), a snad pouze v jednom případě je na maximální výduti. Výzdoba na okrajích

Obr. 5. Dochované tvary keramické třídy mísy v Kostelci na Hané (pokračování).

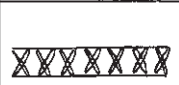

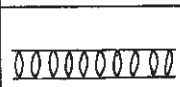
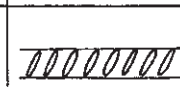
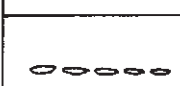

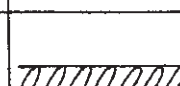
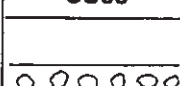
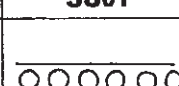
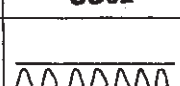
Obr. 6. Dochované tvary mís na nožce, pohárků a miniaturních nádob v Kostelci na Hané.

Obr. 7. Přehled zastoupené malované výzdoby v Kostelci na Hané.

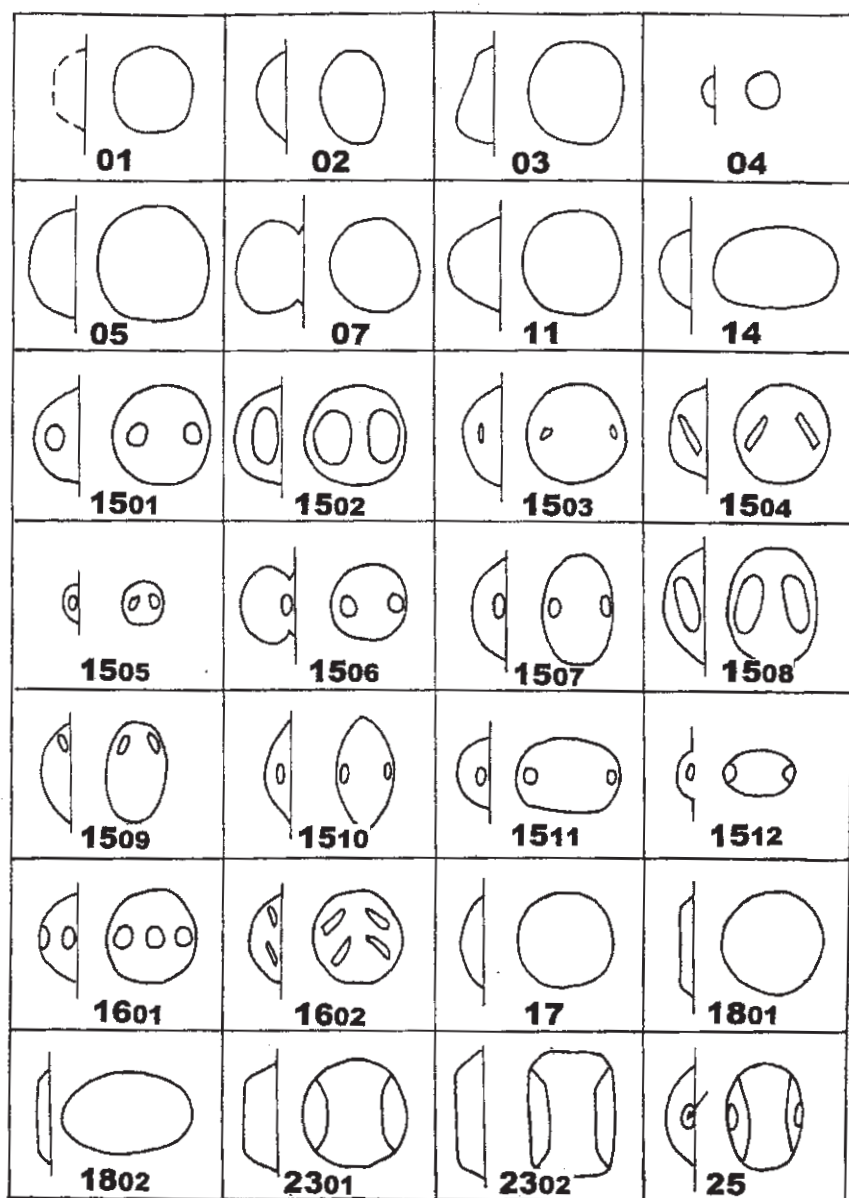
nádob bývá označována jako přesekávání okraje. V kosteleckém souboru se objevuje řada jeho typů a jejich variant. Byly vyčleněny krátké záseky kolmé (06_{01}), šikmé (06_{02}) a nepravidelné (6_{03}); křížky samostatné (13_{01}), spojené (13_{02}) a vícenásobně propojené (13_{03}); šipkový motiv střídmy (14_{01}) a hustě provedený (14_{02}); špičatě oválné jamky kolmé (35_{01}) a šikmé (35_{02}); drobné nepravidelné jamky (36); prosté oválné jamky samostatné (38_{01}), spojené (38_{02}) a šikmé (38_{03}); kolky kruhové (52) a lichoběžníkové (55). V některých případech přechází přesekávání okraje i na při nich umístěvanou plastickou výzdobu (výčnělek, ucho). Mimo okraj se objevují pouze špičatě oválné jamky vodorovné (35_{03}) a vodorovné rýhy jednoduché (10) a vícenásobné (11).

Nejpočetnější skupinu výzdob v kosteleckém materiálu tvoří plastické prvky (obr. 9–10) – různé typy a varianty výčnělků, rohatých uch a uch. Bývají umístěvány při a na okrajích, na hrdlech, na rozhraní hrdla a plecí, na plecích, na maximální výduti a na spodcích nádob (zejména rohatá ucha). Z výčnělků jsou

			
0601	0602	0603	10
			
11	1301	1302	1303
			
1401	1402	3501	3502
			
3503	3801	3802	3803
			
36	52	55	

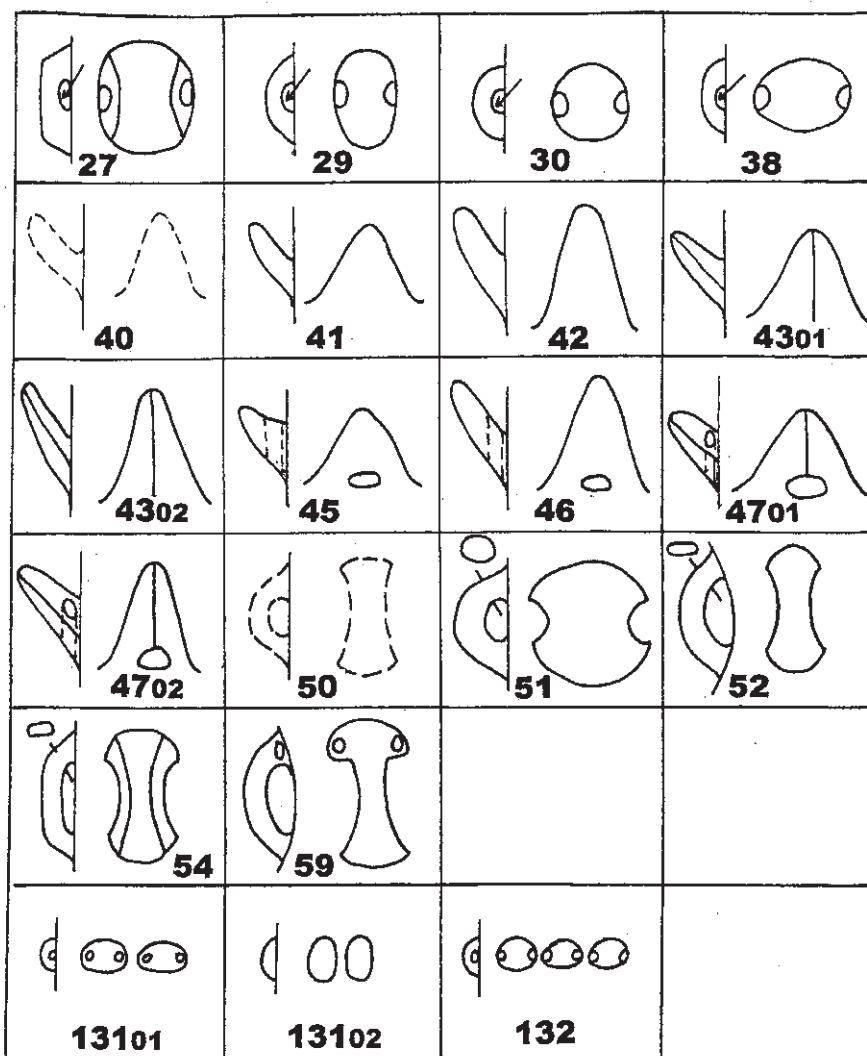
Obr. 8. Přehled zastoupených prvků vhloubené výzdoby v Kostelci na Haně.

zastoupeny blíže nespecifikované typy (01); svisle protáhlé (02); asymetricky vystouplé (03); drobné (04); polokulovité (05); odsazené (07); kuželovité (11); vodorovně protáhlé (14); „soví hlavičky“ ve variantách polokulovité s oky umístěnými ve středu (15₀₁), polokulovité s velkými oky (15₀₂), polokulovité s drobnými oky (vpichy) (15₀₃), polokulovité se záseky místo ok (15₀₄), drobné (15₀₅), odsazené (15₀₆), svisle protáhlé s oky umístěnými do středu (15₀₇), svisle protáhlé s velkými oky (15₀₈), svisle protáhlé s oky umístěnými nahoře (15₀₉), svisle protáhlé se zašpičatělými konci (15₁₀), vodorovně protáhlé (15₁₁) a vsazené do stěny nádoby (15₁₂); výčnělky s několika jamkami (16₀₁) a s několika záseky (16₀₁); bochánkovité (17); ploché kruhové (18₀₁) a vodorovně protáhlé (18₀₂); hraněné se zaoblenými hranami kruhové (23₀₁) a svisle protáhlé (23₀₁) a provrtané výčnělky hraněné obloukovité (25), hraněné se zaoblenými hranami, svisle protáhlé (29), kruhové (30) a vodorovně protáhlé (38). Rohatá ucha jsou zastoupena v typech a variantách: blíže nespecifikované (40); stlačené (41); protáhlé (42); hraněné stlačené (43₀₁) a protáhlé (43₀₂); stlačené s otvorem (45); protáhlé s otvorem (46) a hraněné s otvorem stlačené (47₀₁) a protáhlé (47₀₂). Ucha jsou zastoupena blíže nespecifikovaným typem (50), plným (51), obloukovitým (52) a hraněným uchem

Obr. 9. Přehled zastoupených prvků plastické výzdoby v Kostelci na Hané.

(54). Nově bylo vyčleněno ještě tyčinkovité ucho vystupující ze sovi hlavičky (59). V kosteleckém materiálu se také objevuje násobení plastických výzdobných prvků, a to zdvojení sovích hlaviček (131₀₁), zdvojení svisle protáhlých výčnělků (131₀₂) a ztrojení sovích hlaviček (132).

Obr. 10. Přehled zastoupených prvků plastické výzdoby v Kostelci na Hané (pokračování).

Z uvedeného přehledu je patrné, že kostelecký keramický soubor je velmi bohatý a že výsledky analýzy přináší mnoho důležitých informací. Celkovému zpracování tohoto souboru a jeho výsledkům se však budu věnovat až v další studii.

Závěr

Na katastru Kostelce na Hané bylo dosud identifikováno deset zřejmě výhradně sídlištních lokalit. Je však zřejmé, že tyto lokality jsou fakticky lokalitou

pouze jedinou a že jejich počet je jen důsledkem dnešního stavu poznání, který nedokáže již rekonstruovat rozrůstající se a putující lengyelskou osadu. Předpokládám, že výhodné přírodní podmínky umožnily její plný rozvoj a dovolily její životnost v delším časovém úseku. Podle prvních výsledků analýz je zřejmé, že lengyelské osídlení zde začíná na počátku mladšího stupně kultury lidu s moravskou malovanou keramikou (MMK IIA) a končí s jordanovskou skupinou. Pro příští analýzu bude zajímavé sledovat i možnou souvislost se známým starším osídlením na sousedním katastru Prostějova (sídlíště fáze IC MMK v Prostějově – Za Kovárnou, ŠMÍD 1991b), ale i možnou souvislost s mladším osídlením nejstarší fáze kultury nálevkovitých pohárů (KNP IA) objevenou v místní poloze Kozí brada na Trněnce (ŠMÍD 2001). Stále se potvrzuje, že Kostelec na Hané je klíčovou lokalitou i pro poznání náplně mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou na střední Moravě. Výsledky analýzy jeho bohatého inventáře rozšiřují naše dosavadní typologie například o nové výzdobné prvky či jejich kombinace na keramice. Nové informace přinese zcela jistě i zpracování štípané, broušené, kostěné a parohové industrie. Další studie bude proto věnována výsledkům analýz dochovaného materiálu a jejich konfrontaci s dosavadními poznatky o lengyelské kultuře.

Literatura

- ČERVINKA, I.L. 1908: O pokolení skrčených koster na Moravě. Moravské starožitnosti II. Kojetín.
- ČÍŽMÁŘ, M. ed. 2000: Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998. Brno.
- ČÍŽMÁŘ, Z. 1997: Kostelec na Hané „Trněnka“. NZ 117/97, archiv ÚAPP Brno.
- ČÍŽMÁŘ, Z. – PAVÚK, J. – PROCHÁZKOVÁ, P. – ŠMÍD, M. 2004: K problému definování finálního stádia lengyelské kultury. In: Zwischen Karpaten und Ägäis: Neolithikum und ältere Bronzezeit; Gedenkschrift für Viera Němejcová-Pavúková/ hrsg. von B. Hänsel und E. Studeníková. Internationale Archäologie: Studia honoraria, Bd. 21. Rahden/Westf.: Leidorf, 207–232.
- GOTTWALD, A. 1905: Pohřebiště u Kotelce na Prostějovsku, ČVSMO XXII, 1905, 73–76.
- GOTTWALD, A. 1907: Sídlíště u Kotelce, Pravěk III, 48.
- GOTTWALD, A. 1909: Nové nálezy předhistorické z okolí Prostějova i odjinud, ČVSMO XXVI, 1–11.
- GOTTWALD, A. 1924: Pravěká sídlíště a pohřebiště na Prostějovsku. Prostějov.
- GOTTWALD, A. 1930a: Několik nových nálezů z Prostějovska, ČVMSO XLIII, 60.
- GOTTWALD, A. 1930b: Příspěvky k praehistorii Prostějovska, Ročenka národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané, roč. VII.
- GOTTWALD, A. 1931: Můj archeologický výzkum. Prostějov.
- GOTTWALD, A. 1932: Archeologický výzkum na Prostějovsku v roku 1931, Ročenka národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané, roč. IX.
- KOŠTUŘÍK, P. 1973: Die Lengyel-Kultur in Mähren. Studie AÚB I/6. Praha.
- PODBORSKÝ, V. 1970: Současný stav výzkumu kultury s moravskou malovanou keramikou, SIA XVIII/2, 235–310.
- PODBORSKÝ, V. 1985: Těšetice – Kyjovice 2. Figurální plastika lidu s moravskou malovanou keramikou. Brno.
- PODBORSKÝ, V. a kol. 1993: Pravěké dějiny Moravy. Vlastivěda moravská, nová řada svazek 3. Brno.

- PODBORSKÝ, V. – KAZDOVÁ, E. – KOŠTUŘÍK, P. – WEBER, Z. 1977: Numerický kód moravské malované keramiky. Problémy deskripce v archeologii. Brno.
- PROCHÁZKOVÁ, P. 1998: Zpráva o nálezu M. Kalábka, Muzeum Prostějovska v Prostějově.
- PROCHÁZKOVÁ, P. 1999a: Zpráva o nálezu P. Fojtíka, Muzeum Prostějovska v Prostějově.
- PROCHÁZKOVÁ, P. 1999b: Návrh databáze eneolitické keramiky. In: Kuzma, I. (ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 1998, Nitra 1999, 183–195.
- PROCHÁZKOVÁ, P. 2001: Kořeny poznání. In: Archeologické zrcadlení. Olomouc, 11–15.
- PROCHÁZKOVÁ, P. – VITULA, P. 2001: Přáslavice – Díly pod dědinou (I). Sídliště kultury nálevkovitých pohárů, ARF 3, Olomouc.
- PRUDKÁ, A. 1978: Baalberská pec v Kostelci na Hané (okr. Prostějov), PV 1976, 23.
- SKLENÁŘ, K. – HARTL, J. 1989: Archeologický slovník 1. Kamenné artefakty, Praha.
- SKLENÁŘ, K. 2000: Archeologický slovník 4. Kostěné artefakty, Praha.
- SKUTIL, J. 1955: Archeologie, Zprávy SLUKO 49/1955, 6.
- ŠMÍD, M. 1978: Sídlištní objekt kultury s moravskou malovanou keramikou v Kostelci na Hané (okr. Prostějov), PV 1976, 20.
- ŠMÍD, M. 1991a: Kostelec na Hané, NZ 699/91, archiv AÚ ČAV Brno.
- ŠMÍD, M. 1991b: Nové nálezy kultury s moravskou malovanou keramikou na Prostějovsku, AR 43, 185–205.
- ŠMÍD, M. 1997a: Kostelec na Hané „Prostřední pololány“, NZ 10/97, archiv ÚAPP Brno.
- ŠMÍD, M. 1997b: Kostelec na Hané „Kozí brada“, NZ 128/97, archiv ÚAPP Brno.
- ŠMÍD, M. 1999a: Kostelec na Hané „Prostřední pololány“, PV 39 (1995–1996), 279–280.
- ŠMÍD, M. 1999b: Kostelec na Hané „Lapačky“ a „Za cihelnou“, PV 40 (1997–1998), 209–210.
- ŠMÍD, M. 2001: Nálezy kultury s nálevkovitými poháry z Kostelce na Hané a typologie keramiky starší fáze I. stupně KNP na Moravě. In: Otázky neolitu a eneolitu našich zemí. Sborník referátů z 18. pracovního zasedání badatelů pro výzkum neolitu a eneolitu Čech, Moravy a Slezska, Právek – Supplementum 8. Brno, 276–298.
- ŠMÍD, M. 2005: Pravěké a raně historické osídlení katastru města Kostelec na Hané, Střední Morava 19, 58–99.
- ŠROT, J. 1975: Místopis archeologických tratí okresu Prostějov. Rukopis, archiv Muzea Prostějovska v Prostějově.

SIEDLUNG DER LENGYEL-KULTUR IN KOSTELEC NA HANÉ. AUSSAGEMÖGLICHKEITEN DES ERHALTENEN MATERIALS

Den lengyelzeitlichen Fundkomplex aus Kostelec na Hané kennt man aus der Fachliteratur als Schlüsselmaterial für die Erkennung der Spätstufe der Kultur des Volkes mit mährischer bemalter Keramik in Mähren. Obwohl die ersten Funde aus diesem Ort bereits vor ein Hundert Jahren entdeckt wurden, nur einige von ihnen werden wiederholt publiziert während der gesamte Fundkomplex bisher nicht ordentlich bearbeitet ist. Der Beitrag bildet also die Einleitung zu dieser kompletten Auswertung und er deutet auf die Aussagemöglichkeiten des erhaltenen Materials hin.

Im Kataster von Kostelec na Hané kennen wir zur Zeit zehn identifizierte lengyelzeitliche Fundstellen (Abb. 1). Die meisten von ihnen wurden durch die Ausgrabungen von A. Gottwald im ersten Drittel des 20. Jahrhunderts entdeckt, die anderen dann durch die Rettungsgrabungen von M. Šmíd am Ende des 20. Jahrhunderts. Das erhaltene Material ist heute im Heimatmuseum in Olomouc und im Museum von Prostějov deponiert. Es handelt sich um Fragmente der Keramikgefäße und Textilkeramik, gespaltene und geschliffene Steinindustrie, Knochen- und Geweihindustrie, Tierknochen und Malakofauna, Lehmewurf und Farbstoff (Taf. 1). Bei der Auswertung der Keramik benutzte man den Kode der mährischen bemalten Keramik erweitert um neue Feststellungen und der Fundsatz war mit Hilfe einer Computerdatenbasis bearbeitet (Abb. 2). Die vertretenen Keramikklassen und deren Typen (Abb. 3–6) ebenso wie die einzelnen Verzierungselemente (Abb. 7–10) sind auf

den beigelegten Tafeln präsentiert. Daraus wird ersichtlich, dass der Keramiksatz aus Kostelec na Hané sehr reich ist und dass die Analysenergebnisse z. B. unsere bisherigen Typologien um neue Verzierungselemente und deren Kombinationen erweitern. Der kompletten Bearbeitung dieses Fundkomplexes und ihren Ergebnissen wird die nachfolgende selbständige Studie gewidmet.